

בע"ה

"רחל מבכה על בניה" – "הבן יקיר לי אפרים ... רחם ארחמנו" ירמיהו ל"א

(יד-טז)

כה אמר ה'

קול ברמה נשמע

נהי

בכי תמרורים

רחל מבכה על בניה

מאנה להנחם על בניה כי איננו.

כה אמר ה'

מנעי קולך מבכי

ועיניך מדמעה

כי יש שקר לפעלתך נאם ה'.

ושבו מארץ אויב

ויש תקנה לאחריהך נאם ה'

ושבו בנים לגבולם.

(יז-יט)

שמוע שמעתי אפרים מתגודד

סרתני ואוסר פעגל לא למד

השיבני ואשובה כי אתה ה' א-להי.

כי אחרי שובי נחמתי

ואחרי הודעי ספקתי על רך

בשתי וגם נכלמתי

כי נשאתי חרפת נעורי.

הבן יקיר לי אפרים

אם ילד שעשעים

כי מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד

על פן המו מעי לו

רחם ארחמנו נאם ה'.

בבא בתרא יד, ב

כיון דמלכים סופיה חורבנא, וירמיה כוליה חורבנא, ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא, וישעיה כוליה נחמתא, סמיכין חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא.
[תרגום: כיון דמלכים סופו חורבן, וירמיה כולו חורבן, ויחזקאל ראשו חורבן וסופו נחמה, וישעיה כולו נחמה, סומכים חורבן לחורבן ונחמה לנחמה].

בין בכיה של רחל לבכיו של יעקב

"רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו".

בראשית ל"ז, ל לד-לה

"הילד איננו ואני אנה אני בא ... ויתאבל על בנו ימים רבים. ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן

להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה ויבד אתו אביו"

"רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו".

בראשית

ל"ז, ל: וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא:

מ"ב, יג: ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו ... והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו:

מ"ב, לב: שנים עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד איננו והקטן היום את אבינו בארץ כנען:

מ"ב, ו: ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה:

מ"ד, כו: ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן ונרדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן

איננו אתנו:

מ"ד, ל: ועתה כבאי אל עבדיך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו:

מ"ד, לד: כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי:

ר' מנחם בן שמעון

הבן - זאת הה"א באה לקיים דבר, כה"א "הנגלה נגלית" (ש"א ב, כז); וכן מלת **אם** - כמו "אם זכרתך על יצועי" (תהלים סג, ז) "אם רחץ ה"י" (ישעיה ד, ד). והטעם: אמת הדבר שהוא **בן יקיר לי**, וכן אמת שהוא **ילד שעשועים** לי - שהאב משתעשע בו.
כי **מדי דברי בו** - כמו 'מאז'; והטעם, שמיום שהחילתי לדבר עמו, שבאתי עמו בהכרה בעבור חביבותו ונעימותו, **זכור אזכרנו**. ופירוש **עוד** - תמיד; וכמוהו "עוד טומאתו" (במ' יט, יג). **על כן** - שהוא **בן יקיר לי וילד שעשועים**, **המו מעי לו** - בגלותו, ובעבור זה **רחם ארחמנו** ואוציאנו משם.

ר"י קרא

(יט) **הבן יקיר לי אפרים** - מקרא תימה הוא וכי בן יקיר הוא לי אפרים.
או **ילד שעשועים כי מדי דברי בו** - שככל שאני מדבר בו אני מבטיחו **שזכור אזכרנו עוד** - והלא מעולם ממרה היה לדבריי מיום דעתי אותו, ואין בכל השבטים שחטא והחטיא את ישראל כשבט אפרים שהרי ירבעם חטא והחטיא את ישראל בעגלים שהעמיד בבית אל ובדן. אלא על אשר הוא מתנחם ושב מרשעו **על כן המו מעי לו ורחם ארחמנו**. ו"**אם ילד**" - שאמר בסוף מוכיח על "**הבן**" שהוא תימה, וכדרך כל הדברים התמיהין כמו "**העבד ישׁרָאֵל אם ילד** בַּיַּת הוּא" וכן "**הַשְּׂמֵנָה הוּא אם רְזָה**", "**הַטּוֹבָה הוּא אם רָעָה**", "**הַיָּם אֲנִי אם תַּנְיִן**", "**הָאֲנָכִי הָרִיתִי ... אם אֲנָכִי יְלִדְתִּיהוּ**". וכן כל תיבה שתחילתה ה' ובאה עליו תיבת "**אם**" דע לך שהיא תמיהה.

שד"ל

(יט) **הבן יקיר וגו'** - תשובת האל, והטעם: הלא לא היה ראוי לי לחבב את אפרים כי הרבה חטא לי. אמנם, **אף על פי כן "המו מעי"**, וכל זמן שאני מדבר בו אני מוסיף להזכיר אותו, כי אהבתיו כבן יקיר, על כן "**רחם ארחמנו**".
זכר אֲזַכְּרֶנּוּ עוד - אחר שאני דברתי בו מעט, אני מוסיף לדבר בו ולהזכירו. עיין למעלה כ', ט'.
[בכ"י קולומביה צוין שביאור זה הוצע על ידי ההרח"ר הלל קנטוני.]

כיצד יש לפסק את הפסוק?

הבן יקיר לי אפרים! אם ילד שעשועים! פי מדי דברי בו זכר אֲזַכְּרֶנּוּ עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'.	הבן יקיר לי אפרים!! אם ילד שעשועים!! פי מדי דברי בו זכר אֲזַכְּרֶנּוּ עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'.	הבן יקיר לי אפרים!! אם ילד שעשועים פי מדי דברי בו זכר אֲזַכְּרֶנּוּ עוד!! על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'.
---	---	---

דוגמאות לשאלות רטוריות בספר ירמיהו

ב', לב: הַתְּשַׁכַּח בְּתוֹלָה עֲדִיָּה פֶלֶה קִשְׁרִיהָ וְעַמִּי שְׂכַחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר.
כ"ג, כג-כד: הַאֲלֵהִי מִקֶּרֶב אֲנִי נָאֵם ה' וְלֹא אֲלֵהִי מִרְחֹק. אִם יִסְתַּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נָאֵם ה' הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נָאֵם ה'.

פסוקי זיכרונות במוסף של ראש השנה

ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: "הלוך וקראת באזני ריושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריהך אהבתך כלולותיהך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב', ב).
ונאמר: "ונזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריהך והקימותי לך ברית עולם" (יחזקאל ט"ז, ס).
ונאמר: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים פי מדי דברי בו זכור אֲזַכְּרֶנּוּ עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה"י" (ירמיהו ל"א, יט).